

SOCHACZEW

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

MIASTA SOCHACZEW NA LATA **2021-2025**

Spis treści:

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Sochaczew	21
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Miasta Sochaczew (analiza dokumentów programowych gminy)	21
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta Sochaczew	28
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	34
5.4. Zasób Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miasto Sochaczew	44
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Miasta Sochaczew	48
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń	50
7. Założenia programowe	51
7.1. Priorytety i kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew.....	51
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	55
· instrumenty prawne	55
· instrumenty finansowe	56
· instrumenty społeczne	56
· instrumenty koordynacji	56
· instrumenty kontrolne	57
9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew	57
10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew	58
Dotacje	59
Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	66

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych Miasta Sochaczew, analiza stanu zachowania oraz uwarunkowań historycznych. Celem opracowania jest określenie zasadniczych kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami - cmentarzami, zabytkami architektury, miejscami upamiętnień i stanowiskami archeologicznymi.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew sporządzony został przez Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą w Sochaczewie. Dokument został opracowany na podstawie wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartych w poradniku metodycznym gminnego programu opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 782 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy

konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków, którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa określa zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

· **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

ust. 2: „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**

(Dz. U. z 2020 r., poz. 782 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5**, który określa w sposób otwarty kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania

i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej,

charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...);

f) instrumentami muzycznymi;

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;

b) cmentarzyskami;

c) kurhanami;

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków;

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości

wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

3) uznanie za pomnik historii;

4) utworzenie parku kulturowego;

5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej.

- Art. 16 ust. 1: „Rada Miasta, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

- Art. 17, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych

z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w punkcie 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

- **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i miasta”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu miasta.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2020 r., poz. 713), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. z 2017 r., poz. 1595).

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2020 r., poz. 293 z późn. zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (Dz. U. z 2020 r., poz. 1333 z późn. zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2020 r., poz. 1219 z późn. zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r., poz. 65 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy celem publicznym jest między innymi opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2020 r., poz. 194). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo. Polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust.4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, instytucji filmowych, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (Dz. U. z 2020 r., poz. 1057). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r., poz. 774 z późn. zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. nr 113, poz. 661).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczenia i noszenia.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. nr 71, poz. 650).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz.U. 2019 r., poz. 1886).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2020 r., poz. 902). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).

• **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479) która mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

• **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2020 r., poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów, zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą;
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
- poprawa warunków działalności artystycznej;
- efektywna promocja twórczości;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami

i nielegalnym wywozem za granicę;

- rozwój kolekcji muzealnych - zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta Uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r., określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo - kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

1. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu.
- Wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja

mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 została przyjęta Uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, w ramach którego określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet

4.1.: „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”.

Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski.

Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Sochaczew

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Miasta Sochaczew (analiza dokumentów programowych miasta).

Głównym dokumentem o charakterze strategicznym jest **Strategia Rozwoju Gminy Miasto Sochaczew na lata 2016-2024**.

Jednym z głównych celów operacyjnych zawartych w dokumencie jest rozwój turystyki w oparciu o walory przyrodnicze i historyczne. Realizację tego celu dokonuje się poprzez:

- Stworzenie tematycznej oferty turystycznej, prezentującej informacje na temat wszystkich atrakcji znajdujących się zarówno w Sochaczewie, jak i okolicach, ze szczególnym uwzględnieniem Bitwy nad Bzurą oraz Fryderyka Chopina;
- Promocja lokalnej historii i tradycji oraz potencjału turystycznego m.in. poprzez inwestycje w rozwój Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą;
- Stworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej o zasięgu ponadlokalnym.

Ponadto pośrednio z ochroną zabytków powiązane są następujące cele inwestycyjne:

- Stworzenie sieci komunikacyjnej realizującej potrzeby uczestników ruchu kołowego i pieszego;
- Rozbudowa i modernizacja pozostałej infrastruktury technicznej;
- Odpowiednie zagospodarowanie parków oraz miejsc odpoczynku i rekreacji;
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w mieście;
- Zapewnienie dogodnych warunków uprawiania sportu i promocja aktywności ruchowej, poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury sportowo - rekreacyjnej.

Związek powyższych celów z ochroną zabytków jest połączony z oddziaływaniem inwestycji na zabytki położone na terenie Miasta Sochaczew. W tym kontekście szczególnie istotne jest ich oddziaływanie na stanowiska archeologiczne oraz zabytkową zieleń. Wszelkie inwestycje realizowane w historycznym centrum miasta oraz na terenie pozostałych stref ochrony zabytków, powinny być konsultowane z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków a konkretnie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków. Właściwym urzędem dla terenu Miasta

Sochaczew jest Delegatura w Płocku Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie.

Kolejnym dokumentem o charakterze strategicznym jest **Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Miasto Sochaczew na lata 2017-2023**. W dokumencie tym nakreślony jest stopień degradacji dla podobszaru rewitalizacji A, obejmującego centrum miasta. Wyszczególnia się również następujące zabytki:

- cmentarz rzymsko-katolicki, ul. R. Traugutta 26;
- kaplica prawosławna, ul. R. Traugutta 26;
- kaplica grobowa rodziny Tomickich, ul. R. Traugutta 26;
- park miejski im. F. Chopina;
- ruiny zamku wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 100 m;
- ratusz (ob. Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą, pl. Tadeusza Kościuszki 12);
- plac Tadeusza Kościuszki;
- dom, ul. Farna 13;
- stanowiska archeologiczne tzw. „Poświętne”.

Ponadto zwraca się uwagę na niewkomponowanie się niektórych obiektów w otoczenie pod kątem architektonicznym, estetycznym i funkcjonalnym.

W dokumencie tym nakreślony jest również stopień degradacji dla podobszaru rewitalizacji B, obejmującego Chodaków. Wyszczególnia się również następujące zabytki:

- zieleń o wysokich walorach przyrodniczych, w tym pomniki przyrody;
- zabudowa historyczna - zespół dworsko-parkowy wpisany do wojewódzkiego rejestru zabytków (ul. Fryderyka Chopina 164);
- rzeka Utrata i nadbrzeże ze stawem.

Zwraca się tu uwagę na pozostałości po Chodakowskich Zakładach Włókien Chemicznych „Chemitex” (przed 1945 rokiem Fabryka Przędzy i Tkanin Sztucznych Chodaków S.A). Pojawiły się problemy techniczne i przestrzenno-funkcjonalne w związku z degradacją infrastruktury pozostałej po zakładzie przemysłowym. Wskazuje się w szczególności na zły stan techniczny niektórych dróg dojazdowych składających się na układ komunikacyjny obszaru poprzemysłowego. Wystające spośród drzew i zabudowań kominy nadal dominują w chodakowskim krajobrazie.

Podobszar rewitalizacji B to również miejsce występowania problemu przestrzenno-funkcjonalnego związanego z degradacją przestrzeni publicznych. Znajduje się tu bowiem zespół parkowo-pałacowy, rozdzielony na dwa fragmenty. Jego spójność przestrzenną zaburzyło wybudowanie po II wojnie światowej wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Część północna parku obejmuje teren zieleni urządzonej wraz z zabytkowym, zdewastowanym dworem. Przebiega przez nią ul. Hotelowa - droga dojazdowa do osiedla blokowego.

W dokumencie przedstawia się zaplanowane w ramach programu projekty, są to:

- pp1 aktywizacja społeczno-zawodowa na obszarze rewitalizacji w Sochaczewie;
- pp2 Chodaków (od)Nowa;
- pp3 ekonomia społeczna instrumentem aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców centrum i Chodakowa w Sochaczewie;
- pp4 poprawa jakości środowiska miejskiego w Sochaczewie poprzez renowację i rozwój terenów zieleni;
 - pp4.1 renowacja parku przy ul. Romualda Traugutta w Sochaczewie,
 - pp4.2 restauracja parku przy ul. Fryderyka Chopina w Sochaczewie,
 - pp4.3 rewaloryzacja terenów nad Utratą przy ul. Młynarskiej w Sochaczewie;
- pp5 Mazowiecka Dolina Bzury - zagospodarowanie terenów nad Bzurą w Sochaczewie - etap II - wyeksponowanie walorów historyczno-kulturowych miasta;
- pp6 zagospodarowanie nabrzeża Bzury.

Pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne:

- pk1 organizacja festiwalu dziecięcego „Mały Frycek”;
- pk2 historia w nowoczesnym mieście;
- pk3 kreowanie potencjału gospodarczego na terenie przemysłowym „Chemitexu” w Sochaczewie poprzez modernizację układu komunikacyjnego;
- pk4 zwiększenie efektywności energetycznej budynku Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą;
- pk5 budowa boiska przy Szkole Podstawowej nr 4, 7, 3;
- pk6 zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej: budynku samorządowej instytucji kultury w Sochaczewie i hali sportowej przy ul. F. Chopina.

PRZEDSIĘWZIĘCIA ZREALIZOWANE:

Należy zaznaczyć, że znaczącą część powyższych projektów udało się dotychczas zrealizować, m.in.: renowację parku przy ul. Romualda Traugutta w Sochaczewie, zagospodarowanie nabrzeża Bzury, zagospodarowanie terenów nad rzeką Utratą, czy zwiększenie efektywności energetycznej budynku Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą. Wybudowano boiska przy szkołach podstawowych nr 2, 3, 4, 7.

Kolejnym dokumentem o charakterze strategicznym związanym z gminnym programem opieki nad zabytkami jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Sochaczew. Jest to dokument będący załącznikiem nr 1 do Uchwały nr IV/25/02 Rady Miejskiej w Sochaczewie z dnia 30 grudnia 2002 roku. Jest to dokument wykonany wiele lat temu i zapewne niedługo będzie potrzebne uchwalenie kolejnego studium.

W dokumencie wymienione są obiekty dziedzictwa kulturowego poddane ochronie prawnej:

1. Dwór Czerwonka (nr rej. zab. 57).
2. Dwór Gawłów (nr rej. zab. 549).
3. Cmentarz wojenny (II wojna światowa) w Trojanowie (nr rej. zab. 856).
4. Ruiny zamku książąt mazowieckich przy ul. Podzamcze (nr rej. zab. 31).
5. Cmentarz rzymsko-katolicki przy ul. Romualda Traugutta (nr rej. zab. 840).
6. Kaplica Tomickich na w/wym. cmentarzu (nr rej. zab. 56).
7. Kaplica prawosławnych na w/wym. cmentarzu (nr rej. zab. 716).
8. Kościół rzymsko-katolicki p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Trojanowie (nr rej. zab. 51).
9. Ratusz - siedziba Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą przy placu Tadeusza Kościuszki (nr rej. zab. 29).

10. Hale targowe przy ul. Warszawskiej (nr rej. zab. 32).

11. Zabytkowe parki i zespoły dworsko-parkowe:

- zespół dworsko-parkowy Chodaków (nr rej. zab. 46),
- park Gawłów (nr rej. zab. 506),
- park im. I. W. Garbolewskiego (nr rej. zab. 33),
- park im. F. Chopina (nr rej. zab. 576).

Ponadto w obrębie miasta zarejestrowano następujące stanowiska archeologiczne:

- 56-59/6-1 ślad osadniczy - neolit; osada (?) - kultura pomorska (wczesna epoka żelaza); osada - okres nowożytny;
- 56-59/9-3 osada kultury trzcinieckiej - epoka brązu;
- 56-59/10-4 wczesna epoka żelaza - kultura łużycka - groby kloszowe;
- 56-59/11-3 kultura pomorska (?) - wczesna epoka żelaza, późne średnio-wiecze i nowożytność;
- 56-59/13-1 cmentarzysko kultury przeworskiej, 56-59/14-2 „kultura prapolska” - XII/XIII wiek;
- 56-59/15-4 XIV - XVIII wiek;
- 56-59/16-7 XVI - XVII wiek;
- 56-59/17-8 XIV-XV wiek; XIX wiek;
- 56-59/18-5 okres lateński;
- 56-59/20-1 ślad osadniczy - halsztat;
- 56-59/24-2 cmentarzysko kultury przeworskiej z okresu rzymskiego (wpis do rejestru zabytków nr 804 z dnia 14 grudnia 1968 r.);

- 56-59/14;
- 56-59/25-9 osada (?) kultury łużyckiej;
- 56-59/26-10 wczesna epoka żelaza, okres rzymski, wczesne średniowiecze;
- 56-59/27-11 okres rzymski - kultura przeworska, średniowiecze - nowożytność;
- 56-59/28-12 cmentarzisko wczesno-lateńskie - kultura grobów kloszowych;
- 56-59/29-13 XV-XVI/XVII, XIX wiek;
- 56-59/32;
- 56-59/34;
- 56-59/30-14 wczesny okres rzymski;
- 56-59/31-15 epoka żelaza, wczesne średniowiecze, nowożytność;
- 57-59/1-1 XIV wiek;
- 57-59/2-3 XVI wiek;
- 57-59/3-5 XVIII wiek;
- 57-59/4-6 III okres wczesnośredniowieczny - 1014 rok;
- 57-59/5-1 54-58 rok naszej ery;
- 57-59/6-2 II wiek naszej ery;
- 57-59/7-3 II wiek naszej ery;
- 57-59/8-4 neolit;
- 57-59/9-1 X-XI wiek;
- 57-59/20-1 okres rzymski;

- 57-59/26-1 późne średniowiecze - nowożytność;
- 57-59/27-1 późne średniowiecze;
- 57-59/29-3 okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze;
- 57-59/32-5 późne średniowiecze;
- 57-59/33-16 epoka brązu;
- 57-59/34-17 epoka brązu;
- 57-59/35;
- 57-59/36;
- 57-59/37;
- 57-59/38.

Na powyższej liście stanowisk archeologicznych brak jest przed numerami stanowisk umieszczenia skrótu AZP oznaczającego Archeologiczne Zdjęcie Polski. Przedstawione numery stanowisk to właśnie numery obszarów AZP oraz numery porządkowe stanowisk na tych obszarach. Samo AZP jest realizowanym od lat 70. do dzisiaj projektem wyszukiwania i inwentaryzacji stanowisk archeologicznych na terenie całej Polski w celu ich ochrony.

Opracowano **PORTAL MAPOWY MODUŁ SDI MIASTO SOCHACZEW** dostępny na stronie internetowej pod adresem: <http://mapy.umsochaczew.wrotamazowska.pl/sdiportal/Full.aspx?gpm=12465c52-ac6a-43ef-bdb-8-002346b641a4>

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta Sochaczew

Charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Sochaczewa w kontekście historycznym

Znane są w Sochaczewie pozostałości bytności ludzkiej w okresie przedhistorycznym. Najstarsze ślady osadnictwa datuje się na epokę kamienia. Szczególny rozwój osadnictwa notowany jest od wczesnej epoki żelaza,

tj. od okresu halsztacko/lateńskiego. Z tego okresu pochodzą stanowiska archeologiczne badane wykopaliskowo - cmentarzyska w Sochaczewie-Trojanowie i Sochaczewie-Zwierzynku. Rozwój osadnictwa notowany jest również w okresie kultury przeworskiej, najdłużej rozwijającej się kultury archeologicznej epoki żelaza.

Sochaczew jest zabytkowym miastem, które prawa miejskie uzyskało przed 1324 rokiem. Jednak jeszcze przed lokacją Sochaczew był istotnym ośrodkiem osadnictwa na Mazowszu. Najstarszym, znanym średniowiecznym wydarzeniem przedlokacyjnego Sochaczewa była śmierć Bolesława Krzywoustego w klasztorze benedyktynów. Fakt ten, oprócz istotności samego wydarzenia, wskazuje na istnienie na terenie Sochaczewa klasztoru benedyktynów, zapewne najstarszej chrześcijańskiej budowli w Sochaczewie. Klasztoru nigdy nie odkryto, jednak tradycyjnie lokuje się go na terenie stanowiska archeologicznego Poświętne przy ul. Farnej i ul. Staszica. Na istnienie obiektu wskazuje również opracowanie badań archeologicznych, wykonane przez Krystynę Musianowicz, która analizowała wyniki badań Romana Jakimowicza z prowadzonych w latach 20. XX wieku wykopalisk na Poświętnem. Ponadto K. Musianowicz na terenie Sochaczewa zakreśla przybliżony zasięg targu, istniejącego w centrum miasta. W okresie przedlokacyjnym powstały ponadto trzy inne budowle. Pierwsza i najważniejsza z nich to wzgórze zamkowe z grodem kasztelańskim, powstałe w 1. ćwierci XIII wieku. Wg źródeł pisanych rezydował tam kasztelan Falenta. Następnie w połowie XIV wieku, z inicjatywy Siemowita III, zamek przebudowano, wznosząc tam kamiennie-ceglany mur. Kolejną budowlą był powstały na terenie Poświętnego kościół farny św. Wawrzyńca, konsekrowany w 1257 roku. W tym samym roku konsekrowano trzecią i ostatnią budowlę z Sochaczewa, której lokacja jest znana - mianowicie kościół ojców dominikanów p.w. św. Mikołaja. Z budowli, których lokalizacji nie potwierdzono, jest gród średniowieczny istniejący na terenie Trojanowa, dziś dzielnicy Sochaczewa.

W okresie średniowiecznym najistotniejszym wydarzeniem historycznym było uchwalenie 27 kwietnia 1377 roku na wzgórzu zamkowym statutu sochaczewskiego. Ponadto ulicami Sochaczewa przeszły wojska Jagiełły w drodze na Grunwald w 1410 roku.

W okresie późnego średniowiecza Sochaczew dalej się rozwijał. W tej epoce powstał m.in. młyn wodny odkryty i zidentyfikowany w 2018 roku w trakcie nadzoru archeologicznego na terenie dawnego toru motocrossowego, a obecnie bulwarów nad rzeką Bzurą. W późnym średniowieczu rozwijało się rzemiosło, powstawały zakłady szewskie, sukiennicze,

rzeźnicze, ślusarskie, kowalskie i rusznikarskie. Ponadto, na co wskazują badania archeologiczne, w Sochaczewie lub najbliższej okolicy musiał istnieć ośrodek produkcji ceramiki naczyniowej, a także pieców kaflowych. Na okres późnośredniowieczny datuje się również powstanie cmentarza żydowskiego w Sochaczewie.

Okres nowożytny to dla Sochaczewa czas szczególnego rozwoju. W pierwszej połowie XVI wieku miały miejsca duże przedsięwzięcia budowlane - przebudowa zamku, w tym zmiana miejsca bramy wjazdowej ze strony północnej na stronę wschodnią. Na ten okres datuje się również powstanie wałów ziemnych od strony wschodniej i południowej wzgórza zamkowego. Na rok 1533 wydatowano powstanie pierwszego mostu na strudze płynącej wschodnią i północną stroną sochaczewskiego podzamcza. Sam most zlokalizowany był na północny-wschód od wzgórza zamkowego. Odkryty został w trakcie prac wykopaliskowych prowadzonych w 2019 roku w związku z inwestycją budowlaną - budową nowego amfiteatru. W 1600 roku rozpoczęto przebudowę zamku, a właściwie budowę od podstaw nowego zamku ceglanego, którego relikty przetrwały do dzisiaj. Budowy podjęto się z inicjatywy starosty sochaczewskiego Stanisława Radziejewskiego. Na początku XVII wieku powstał również klasztor dominikanek. Zagładę miejskiej architektury i życia społecznego przynosiły pożary, epidemie oraz wojny. Ogromne zniszczenia spowodował najazd szwedzki w 1655 roku. W połowie XVIII wieku wymurowano kościół i klasztor sióstr dominikanek. W drugiej połowie XVIII wieku przebudowano kościół dominikanów. W 1793 roku do Sochaczewa, który pozostawał w granicach Polski, wkroczyły wojska pruskie. W tym okresie przeprowadzono lustrację miasta - na 1152 osoby zamieszkujące Sochaczew, 997 stanowili Żydzi. W tym samym roku spłonął kościół farny na Poświętnem.

W okresie zaborów rozbudowę miasta przyniosły lata 20. XIX wieku. Wybrukowano rynek oraz kilka ulic, wybudowano rzeźnię oraz murowaną łaźnię. Następnie zmieniono bieg ulicy Warszawskiej na prosty, zbudowano nowy most na Bzurze, wybudowano ratusz, kramnice miejskie - hale targowe, oraz budynek poczty. Na końcu ulicy Warszawskiej i Łowickiej postawiono roгатki miejskie. W latach 30. XIX wieku zbudowano zajazd Daniela Rutkowskiego oraz jatki rzeźnicze na rogu ul. Krótkiej i Rzeźniczej. W tym okresie powstał również cmentarz muzułmański przeznaczony dla zmarłych żołnierzy pochodzenia kaukaskiego. Około połowy XIX wieku wybudowano tzw. kanał królewski. W 1851 roku pożar strawił część miasta, w tym synagogę. Nową synagogę wybudowano w 1861 roku przy ul. Podzamcze. Na początku lat 70. w Sochaczewie istniały dwie garbarnie,

dwie olejarnie, trzy młyny oraz fabryka octu. W 1880 roku utworzono Ochotniczą Straż Ogniówą w miejscu obecnej lokacji budynku Straży Pożarnej. W 1901 roku powstało Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe. W 1902 roku założono mleczarnię. W 1903 Sochaczew został połączony linią kolejową z Warszawą. W tym samym roku wybudowano szpital przy obecnej ul. Staszica. W 1913 roku otworzono fabrykę sztucznego jedwabiu na terenie obecnej dzielnicy Boryszew. Do wybuchu I wojny światowej w Sochaczewie istniały także: dwa zakłady szewskie, zakład tkacki oraz olejarnia.

Okres I wojny światowej doprowadził do ogromnych zniszczeń Sochaczewa i wyludnienia miasta. Działania wojenne na obszarze miasta i powiatu sochaczewskiego trwały od 16 października 1914 roku do 8 sierpnia 1915 roku. Po wycofaniu się armii rosyjskiej rozpoczęła się, trwająca do momentu odzyskania niepodległości, okupacja miasta przez wojska i administrację niemiecką. To, co nie zostało zniszczone na skutek ostrzału, było celowo wysadzane ze względów strategicznych. Obraz zniszczonego Sochaczewa zrelacjonował m.in. amerykański reporter wojenny, akredytowany po stronie niemieckiej - Edwin Emerson. Z 285 budynków w Sochaczewie 90% uległo zniszczeniu. Liczące przed wojną 9 tysięcy mieszkańców miasto całkowicie się wyludniło.

Po odzyskaniu niepodległości, w latach 20. i 30. XX wieku następowała powolna odbudowa miasta. W ciągu 10 lat po zakończeniu wojny zdołano odbudować zaledwie 60% zniszczonych budowli. W 1920 roku powstał dworzec kolei wąskotorowej, którą rozbudowywano do 1924 roku, łącząc Sochaczew z Piaskami Królewskimi w Puszczy Kampinoskiej i Wyszogrodem nad Wisłą. W 1921 roku odbudowano wieżę ciśnień. W 1926 otworzono Gimnazjum Koedukacyjne Wydziału Powiatowego Sejmiku Sochaczewskiego. W 1928 roku uruchomiono Fabrykę Przędzy i Tkanin Sztucznych Chodaków. W 1932 roku otwarto stadion miejski. W latach 30. XX wieku wybudowano przystań wodną nad Bzurą.

Okres II wojny światowej to czas kolejnych zniszczeń miasta i spadek populacji na skutek działań wojennych, planowanej zagłady i prześladowań ludności. Miasto było bombardowane od 3 września 1939 roku. W dniach od 9 do 22 września 1939 rozegrała się bitwa nad Bzurą. W jej trakcie miała miejsce obrona Sochaczewa w dniach 13-16 września. Po kampanii wrześniowej, w czasie okupacji niemieckiej, Sochaczew znalazł się na terytorium Generalnego Gubernatorstwa. W tym czasie w Sochaczewie czynnie działały partyzanckie oddziały Armii Krajowej. W wyniku działań wojennych zniszczeniu uległo około 50% zabudowy miejskiej. Na cmentarzu parafialnym przy

ul. Traugutta pochowany jest dowodzący obroną Sochaczewa major Feliks Kozubowski wraz ze swoimi żołnierzami. W Trojanowie powstał cmentarz wojenny poległych żołnierzy bitwy nad Bzurą, gdzie spoczywają zarówno polegli w okresie wojny obronnej 1939 roku jak i partyzanci polegli w boju w Bronisławach 4 kwietnia 1944 roku.

Analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Sochaczewa

Działania wojenne z okresu I i II wojny światowej doprowadziły do ogromnych zniszczeń Sochaczewa. Zaburzony został wcześniejszy porządek architektoniczny miasta, zniszczeniu uległo wiele zabytków architektury. Mimo wszystko rozbudowa miasta postępuje według pewnego porządku, co widać choćby na przykładzie budynku PSS „Społem” przy ul. Staszica, nawiązującego architektonicznie do pierwotnej zabudowy miasta. Należy w dalszym ciągu prowadzić inwestycje w ten sposób, aby uszanować historyczny układ urbanistyczny jeszcze na etapie planowania rozbudowy i przebudowy miasta.

Jeżeli chodzi o architekturę, najbardziej reprezentacyjne jest centrum miasta z historycznym układem arterii miejskich. Właśnie do historycznego przebiegu ul. Podzamcze nawiązano, realizując inwestycję na tym terenie w roku 2018. Nowy przebieg ulicy jest tożsamy z tym sprzed II wojny światowej, kiedy to niemieckie władze okupacyjne zmieniły przebieg ulicy w sposób nienaturalny, tak aby ciąg jezdnii przebiegał w miejscu posadowienia zniszczonej synagogi. Pod tym kątem należy niedawne działania inwestycyjne określić jako pozytywne.

Zamek książąt mazowieckich górujący nad wzgórzem zamkowym w centrum miasta został również w ciągu ostatniego 15-lecia zbadany archeologicznie, a w ostatnim dziesięcioleciu zabezpieczono wzgórze zamkowe, co zapobiegło rychłemu zniszczeniu pozostałości budowli.

Podobnie sprawa ma się z zagospodarowaniem terenów nadrzecznych Bzury. W ostatnim czasie wykonano tam istotne inwestycje. Jedną z nich jest umocnienie skarpy przy cmentarzu parafialnym przy ul. Traugutta. Dzięki temu zapobiega się osuwaniu skarpy i niszczeniu terenu cmentarza od jego zachodniej granicy. Drugą z inwestycji jest przebudowa dawnego toru motocrossowego oraz budowa nowej przystani. Wybudowano nowy obiekt (zakończenie inwestycji nastąpiło w 2020 roku) przystani kajakowej nad Bzurą, nawiązując tym samym do istnienia na tym terenie przystani w latach 30. XX wieku.

Wszelkie prace związane z zabytkową zielenią i ciągami komunikacyjnymi, z zachowanym zabytkowym drzewostanem, są również realizowane z poszanowaniem ochrony zabytków i konsultowane z właściwym urzędem ochrony zabytków.

Jednym z ciekawszych zabytków Sochaczewa jest wybudowany w XIX wieku ceglano-kamienny kanał królewski. Obiekt ten, połączony w ostatnim swoim odcinku ze współczesną kanalizacją, spełnia nadal rolę kanału ściekowego dla wód deszczowych spływających z miasta do Bzury. Problemem jest niedostateczny stan wiedzy na temat kanału. Należy przeprowadzić wnikliwą kwerendę archiwalną w celu poznania historii kanału, ustalenie daty jego powstania oraz badania z użyciem aparatów tlenowych i ewentualnie bardziej specjalistycznego sprzętu speleologicznego, a także sprzętu GPS w celu dokładnego poznania przebiegu kanału.

W przypadku pozostałych zabytków architektury należy znaleźć odpowiednie rozwiązania prawne i inwestycyjne, w tym szczególnie rekomenduje się konsultacje z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków po to, aby obiekty historyczne nie ulegały postępującej degradacji, a żeby opłacalny był ich remont i następnie oddanie do użytku. W tym kontekście warto wspomnieć o niszczącej kamienicy przy ul. Farnej 13. Natomiast pozytywnym przykładem adaptacji zabytkowego budynku do realiów współczesnych jest dwór w Gawłowie. Dwór w 2018 roku został sprzedany przez starostwo powiatowe osobom fizycznym. Obecnie jest siedzibą Fundacji Ochrony Zabytków Mazowsza.

Ważnym zabytkiem architektury miasta jest budynek Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą, dawniej ratusz miejski. Zabytek ten został poddany termomodernizacji w roku 2018, co wpłynęło na poprawę jakości środowiska naturalnego (poprzez zmniejszenie emisji dwutlenku węgla do atmosfery). Skorzystał także zabytek, gdyż prace remontowe doprowadziły do lepszej izolacji budynku, a co za tym idzie zmniejszenia jego zawilgocenia.

Istotnym elementem dziedzictwa kulturowego Miasta Sochaczew są cmentarze: wojenny przy alei 600-lecia, parafialny przy ul. Romualda Traugutta, żydowski przy ul. Sierpniowej i muzułmański przy ul. 15 Sierpnia. Pierwszy z nich, cmentarz wojenny, powstały w okresie II wojny światowej, to największy w Polsce cmentarz poległych w trakcie wojny obronnej w 1939 roku. Oprócz poległych w bitwie nad Bzurą 1939 roku znajdują się tam również partyzanci Armii Krajowej zabici w 1944 roku. Cmentarz

parafialny przy ul. Traugutta, poza tym, że sam stanowi zabytek, mieści osobne obiekty zabytkowe, są to: kwatery wojenne z okresu II wojny światowej, kaplica prawosławna i kaplica rodziny Tomickich. W kwaterach wojennych spoczywają głównie polegli w trakcie obrony Sochaczewa wraz z majorem Feliksem Kozubowskim. Cmentarz żydowski w Sochaczewie, zajmuje powierzchnię ok. 2,8 ha a jego powstanie datuje się na późne średniowiecze. Cmentarz ten uległ ogromnym zniszczeniom w czasie II wojny światowej, a następnie dalszej degradacji w okresie powojennym. W 1990 roku odbudowano ohel cadyków z rodziny Borensztajnow, który przypomina o chasydzkim odłamie judaizmu kulturowanym w Sochaczewie. Natomiast rok później odsłonięto pomnik - symboliczną ścianę płaczu skonstruowaną z odzyskanych macew i reliktyw z tego cmentarza. W najgorszym stanie znajduje się cmentarz muzułmański a właściwie jedyny jego relikw, czyli kaplica na grobie mułły wraz z otoczeniem. Sam cmentarz znany jest z utworu Marii Konopnickiej „Z cmentarzy”, w którym poetka opisała wygląd samej kapliczki i oszacowała liczbę pozostałych mogił na około dwieście. Sam cmentarz został zapewne uszkodzony przy budowie basenu przy Liceum Ogólnokształcącym im. Fryderyka Chopina, na którego terenie leży zabytek.

Cmentarzyska, czyli stanowiska archeologiczne o charakterze sepulkralnym, stanowią bardzo istotny element dziedzictwa miasta. Z badanych wykopaliskowo cmentarzysk na uwagę zasługują cztery: cmentarzysko ciałopalne z okresu halsztacko-lateńskiego i okresu wpływów rzymskich w Sochaczewie-Trojanowie badane w latach 1959-1961, cmentarzysko ciałopalne z okresu halsztacko-lateńskiego w Sochaczewie-Zwierzyńcu badane w latach 2003-2007, cmentarzysko ciałopalne z okresu wpływów rzymskich w Sochaczewie-Karwowie, badane w latach 1985-1986 oraz „Poświętne”, badane w latach 1928, 1980, 1988.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków nieruchomych

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Data wpisu
1.	Sochaczew	Zagroda młyńska	ul. Młynarska 4	A-53	18.08.2003
2.	Sochaczew	Młyn zbożowy	ul. Młynarska 4	A-53	18.08.2003
3.	Sochaczew	Dom	ul. Młynarska 6	A-53	18.08.2003
4.	Sochaczew	Dom	ul. Młynarska 6	A-53	18.08.2003
5.	Sochaczew	Lodownia	ul. Młynarska 6	A-53	18.08.2003

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Data wpisu
6.	Sochaczew	Hale targowe	ul. 1 Maja 21	32	20.12.1961
7.	Sochaczew	Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny	ul. Ks. Jerzego Popiełuszki	51	04.04.1962
8.	Sochaczew	Pałac, ob. Szkoła Muzyczna	ul. Bartosza Głowackiego 2	53	03.05.1962
9.	Sochaczew	Dom	ul. Farna 13	A-1058	02.02.2012
10.	Sochaczew	Dwór	ul. Fryderyka Chopina 164	46	04.04.1962
11.	Sochaczew	Dwór	ul. Gawłowska 148	549	26.07.1980
12.	Sochaczew	Ratusz, ob. Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą	plac Tadeusza Kościuszki 12	29	25.09.1961
13.	Sochaczew	Kaplica cmentarna prawosławna	ul. Romualda Traugutta 26	716	01.06.1984
14.	Sochaczew	Ruiny zamku		31	20.12.1961
15.	Sochaczew	Grobowiec Muły, tzw. Baszta Tatarska	ul. 15 Sierpnia 4	A-1090	27.08.2012
16.	Sochaczew	Kolejowa wieża ciśnień	ul. Henryka Sienkiewicza 5	A-1526	23.09.2019
17.	Sochaczew	Kaplica grobowa rodziny Tomickich	ul. Romualda Traugutta 26	56	07.05.1962
18.	Sochaczew	Cmentarz rzym- skokatolicki		840	19.12.1991
19.	Sochaczew	Park miejski im. F. Chopina		576	20.06.1981
20.	Sochaczew	Aleja lipowa		542	05.05.1980
21.	Sochaczew	Park	Sochaczew Czerwonka	33	02.01.1962
22.	Sochaczew	Park	Sochaczew Gawłów	506	08.11.1978
23.	Sochaczew	Park	Sochaczew Chodaków	46 46/602	04.04.1962 i 05.05.1980

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Data wpisu
24.	Sochaczew	Cmentarz wojenny z II wojny światowej		856A	02.01.1992
25.	Sochaczew	Otoczenie grobowca Mułły		A-1090	27.08.2012
26.	Sochaczew	Otoczenie domu przy ul. Farnej 13		A-1058	02.02.2012
27.	Sochaczew	Dworzec kolejowy	ul. Henryka Sienkiewicza 5	A-1572	15.05.2020

Rejestr zabytków archeologicznych

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska wg AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Nr	Data wpisu
1.	Sochaczew - Karwowo	56-59	Karwowo st. 2, AZP 56-59/24	Cmentarzysko	Przeworska	Okres wpływów rzymskich	804	14.12.1968

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Miasta Sochaczew, cz. 1:

Nr	Data	Tytuł	Opis
56	18-07-2019	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr X/91/19 z dnia 11 lipca 2019 r.	teren położony przy ul. Żeromskiego
29A	03-07-2017	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXVII/296/17 z dnia 23 czerwca 2017 r.	teren położony przy ul. Olimpijskiej
54	17-07-2015	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr IX/64/15 z dn. 23 czerwca 2015 r.	teren usług sportu i rekreacji przy ul. Warszawskiej

Nr	Data	Tytuł	Opis
55	28-04-2015	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr VII/45/15 z dn. 28 kwietnia 2015 r.	rejon ul. Kochanowskiego
37A	17-10-2014	Uchwała Rady Miejskiej nr XLV/501/14 z dn. 23 września 2014 r.	teren położony w narożniku alei 600-lecia i torów kolejki wąskotorowej
51	09-07-2014	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLIII/486/14 z dn. 24 czerwca 2014 r.	Południowa pierzeja rynku - etap I (rejon ul. Warszawskiej)
48	08-11-2013	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXVI/380/13 z dn. 25 października 2013 r.	teren byłego „Chemitexu”
49	08-11-2013	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXVI/381/13 z dn. 25 października 2013r.	rejon ul. Żyrardowskiej
50 A	08-08-2013	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXII/355/13 z dn. 28 maja 2013 r.	rejon ul. Traugutta
50	08-08-2011	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr X/74/11 z dn. 28 czerwca 2011 r.	rejon ul. Traugutta (teren byłej mleczarni)
46	26-04-2010	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LIV/510/10 z dn. 23 marca 2010 r.	rejon ul. Rozłazłowskiej, ul. Rybnej, ul. Brukowej, ul. Sikorskiego, ul. Pięknej
43	26-04-2010	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LIV/509/10 z dn. 23 marca 2010 r.	rejon ul. Płockiej

Nr	Data	Tytuł	Opis
41	15-03-2010	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LII/481/10 z dn. 26 stycznia 2010 r.	rejon ul. Spacerowej
44	15-03-2010	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LII/482/10 z dn. 26 stycznia 2010 r.	rejon ul. 15 Sierpnia, ul. Wierzbowej
39	27-11-2009	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVIII /447/09 z dn. 27 października 2009 r.	rejon ul. Chopina, ul. Jasnej, ul. Rejtana
37	30-05-2007	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr VII/69/07 z dn. 20 marca 2007 r.	rejon ul. Staszica, al.600-lecia, ul.Granicznej, ul. Podgórnjej, ul. Trojanowskiej (cmentarz), ul. Świerkowej, ul. Długiej, ul. Nowej, ul. Tuwima, ulica Polna, rejon ul. Fabrycznej, ul. 15 Sierpnia, ul. Inżynierskiej, ul. Kościńskiego, ul. Sobieskiego, ul. Boryszewskiej, ul. Żyrardowskiej, ul.Rumiankowej, ul. Tęczowej, ul. Radiowej, ul. Malinowej, ul. Chabrowej, ul. Grzybowej, ul. Brzozowej, ul. Lazurowej, ul. Gawłowskiej
36	31-03-2006	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LV/490/06 z dn. 21 lutego 2006 r.	przebiecie od ul. Wyszogrodzkiej do terenu przy ul. Wodociągowej, rejon ul. Jagiellońskiej, ul. Przyłasek, ul. Partyzantów, ul. Olimpijskiej, ul. 15 Sierpnia, ul. Gawłowskiej
29	14-03-2006	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LV/489/06 z dn. 21 lutego 2006 r.	rejon ul. Olimpijskiej, ul. Głowackiego (pola czerwonkowskie)
35	10-10-2005	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLIX/416/05 z dn. 27 września 2005 r.	rejon ul. Konopnickiej, ul. Trojanowskiej, ul. Polnej

Nr	Data	Tytuł	Opis
32	05-10-2005	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVIII/390/05 z dn. 20 września 2005 r.	droga Północ - Południe (odcinek od ul. Trojanowskiej do mostu na rz. Utracie)

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Miasta Sochaczew, cz. 2:

Nr	Data	Tytuł	Opis
34	05-10-2005	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVIII/389/05 z dn. 20 września 2005 r.	rejon ul. Młynarskiej, ul. Działkowej
31	05-10-2005	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVIII/391/05 z dn. 20 września 2005 r.	rejon ul. 1 Maja
25 D	08-06-2005	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLIII/350/05 z dn. 26 kwietnia 2005 r.	rejon ul. Wodociągowej, ul. Chodkiewicza
27 B	22-09-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XIV/103/03 z dn. 2 września 2003 r.	rejon al. 600-lecia
27 C	22-09-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XIV/102/03 z dn. 2 września 2003 r.	rejon al. 600-lecia
28	22-09-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XIV/104/03 z dn. 2 września 2003 r.	rejon ul. Piaszczystej, ul. Łąkowej
24 B	07-08-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XIII/92/03 z dn. 30 czerwca 2003 r.	ul. Przylasek

Nr	Data	Tytuł	Opis
27 A	01-08-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XIII/91/03 z dn. 30 czerwca 2003 r.	rejon ul. Szkolnej, ul. 22 Lipca, ul. Kilińskiego, ul. Wspólnej, ul. Smolnej, ul. Harcerskiej, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Chopina, ul. Sadowej, ul. Młynarskiej, ul. Piaszczystej, ul. Bojowników, ul. Fabrycznej, ul. Litewskiej, ul. Żyrardowskiej, ul. Spartańskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Kątowej, al.600-lecia, ul. Rozłazłowskiej
25 C	27-07-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XIII/93/03 z dn. 30 czerwca 2003 r.	rejon ul. Sienkiewicza, ul. Towarowej, ul. Ks. Janusza
26	08-07-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XI/79/03 z dn. 27 maja 2003 r.	rejon ul. Chopina
25 B	04-05-2003	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr VIII/51/03 z dn. 4 kwietnia 2003 r.	rejon ul. Młynarskiej, ul. Nałkowskiej
25 A	23-10-2002	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LXIV/634/02 z dn. 08.10.2002 r.	rejon al.600-lecia, ul. Staszica, ul. Wojska Polskiego, ul. Małachowskiego, ul. Leśnej, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Krzywoustego, ul. Parkowej, ul. Wspólnej, ul. Sadowej, ul. Podgórna, ul. Przylasek, rejon ul. Łąkowej, ul. Nowowiejskiej, ul. Złotej, ul. Żytniej, ul. 17 Stycznia, ul. Warszawskiej, ul. Zamiejskiej, ul. Torowej, ul. Boryszewskiej, ul. Spartańskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Porzeczkowej, ul. Płockiej, ul. Pułaskiego, ul. Rozłazłowskiej
24	07-07-2002	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LVIII/571/02 z dn. 18.06.2002 r.	rejon ul. Moniuszki, ul. Warszawskiej, ul. Konopnickiej, ul. Sienkiewicza, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Krzywoustego, ul. Podgórną, ul. Granicznej, ul. Działkowej, ul. Żyrardowskiej, ul. Lubiejewskiej

Nr	Data	Tytuł	Opis
22 B	24-06-2002	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LVI/544/02 z dn. 21 maja 2002 r.	rejon ul. Trojanowskiej, al.600-lecia, ul. Chopina, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Gawłowskiej, ul. Trojanowskiej, ul. Żyrardowskiej, ul. Batalionów Chłopskich, ul. Warzywnej
23	24-06-2002	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LVI/545/02 z dn. 21 maja 2002 r.	rejon ul. Targowej, ul. Kochanowskiego, ul. Popieła, ul. Wodociągowej, ul. Podgórznej, ul. Granicznej, ul. Wypalenisko, ul. Łąkowej, ul. Warszawskiej, ul. Głowackiego, ul. Boryszewskiej, ul. Żyrardowskiej, ul. Spacerowej, ul. Gawłowskiej, ul. Rozłazłowskiej, ul. Lubiejewskiej, ul. Rybnej, droga Północ - Południe (odcinek od ul. Warszawskiej do ul. Trojanowskiej)
22 A	01-02-2002	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVIII/488/01 z dn. 27 grudnia 2001 r.	rejon ul. Toruńskiej, ul. Staszica, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Warzywnej, ul. Powstańców Warszawy, ul. Kilińskiego, ul. Sadowej, ul. Podgórznej, ul. Łąkowej, ul. Granicznej, ul. Trojanowskiej, ul. Długiej, ul. Bojowników, ul. 15 Sierpnia, ul. Żyrardowskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Brzozowej
10 B	22-08-2001	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXIII/352/01 z dn. 27 lutego 2001 r.	al.600-lecia
20 A	21-08-2000	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXVI/240/2000 z dn. 20 czerwca 2000 r.	osiedle Malesin
10 A	07-08-2000	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXVI/239/2000 z dn. 20 czerwca 2000 r.	rejon ul. Młynarskiej (most na rz.Utracie), rejon ul. Targowej

Nr	Data	Tytuł	Opis
20	27-12-1999	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XVI/158/99 z dn. 5 listopada 1999 r.	rejon ul. Reymonta, ul. Okrężnej, al. 600-lecia, ul. Konopnickiej, ul. Sienkiewicza, ul. Harcerskiej, ul. Warzywnej, ul. Sadowej, ul. Łąkowej, ul. Młynarskiej, ul. Trojanowskiej, ul. Głogowej, ul. Warszawskiej, ul. Inżynierskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Płockiej, ul. Batalionów Chłopskich, ul. Lubiejewskiej

**Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta
Sochaczew, cz. 3:**

Nr	Data	Tytuł	Opis
19	16-09-1999	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr X/106/99 z dn. 29 czerwca 1999 r.	rejon ul. Licealnej, ul. Staszica, ul. 15 Sierpnia, ul. Powstańców Warszawy, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Wypalenisko, ul. Działkowej, ul. Młynarskiej, ul. Trojanowskiej, ul. Łąkowej, ul. Piaszczystej, ul. Warszawskiej, ul. Kościńskiego, ul. Michalaka, ul. Lubiejewskiej, ul. Rybnej, ul. Wodnej, ul. Chełmońskiego, ul. Gawłowskiej
21	21-12-1998	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr III/24/98 z dn. 11 grudnia 1998 r.	obwodnica
18	27-08-1998	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVII/395/98 z dn. 9 czerwca 1998 r.	rejon ul. Kościńskiego
17	12-07-1998	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLVII/396/98 z dn. 9 czerwca 1998 r.	rejon ul. Targowej, ul. Staszica, ul. Kolejowej, ul. Brukowej, ul. Brochowskiej, ul. Granicznej, ul. Działkowej, ul. Trojanowskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Rolniczej, ul. Lubiejewskiej, ul. Prostej

Nr	Data	Tytuł	Opis
16	26-05-1998	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XLIII/367/98 z dn. 20 marca 1998 r.	rejon ul. Wyszyńskiego, ul. Kochanowskiego, ul. Staszica, al. 600-lecia, ul. Warzywnej, ul. Chopina, ul. Parkowej, ul. Chodakowskiej, ul. Sadowej, ul. Młynarskiej, ul. Działkowej, ul. Partyzantów, ul. 15 Sierpnia, ul. Botanicznej, ul. Łowickiej
15	24-10-1997	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXVII/308/97 z dn. 5 sierpnia 1997 r.	rejon ul. Gawłowskiej, ul. Staszica, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Brukowej, ul. Chopina, ul. Granicznej, ul. Przylasek, ul. Działkowej, ul. Trojanowskiej, ul. Piłsudskiego, ul. Gawłowskiej, ul. Batalionów Chłopskich
14	23-05-1997	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXX/270/97 z dn. 25 marca 1997 r.	rejon al.600-lecia, ul. Korczaka, ul. Chopina, ul. Smolnej, ul. Powstańców Warszawy, ul. Wypalenisko, ul. Warszawskiej, ul. 15 Sierpnia, ul. Żyrardowskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Rybnej
13	20-03-1997	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXVI/229/96 z dn. 29 listopada 1996 r.	rejon ul. Żeromskiego, ul. Staszica, ul. Targowej, ul. Chopina, al.600-lecia, ul. Powstańców Warszawy, ul. Harcerskiej, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Smolnej, ul. Trojanowskiej, ul. Młynarskiej, ul. Granicznej, ul. Młynarskiej, ul. Sadowej, ul. Podgórnej, ul. Trojanowskiej, ul. Partyzantów, ul. Warszawskiej, ul. Rozłazłowskiej, ul. Lubiejewskiej, ul. Kasprowicza, ul. Łowickiej, ul. Kochanowskiego
12	18-12-1996	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXIV/215/96 z dn. 3 września 1996 r.	rejon ul. Brukowej, ul. Młynarskiej, ul. Sadowej, ul. Wyszogrodzkiej, ul. Kampinoskiej, ul. Gawłowskiej, ul. Lubiejewskiej
10	08-07-1996	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XX/179/96 z dn. 23 kwietnia 1996 r.	rejon ul. Żeromskiego

Nr	Data	Tytuł	Opis
11	08-07-1996	Uchwała Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XX/180/96 z dn. 23 kwietnia 1996 r.	rejon ul. Granicznej, ul. Podgórnjej, ul. Sobieskiego, ul. Brukowej, ul. Pięknej, ul. Chopina, ul. Piaszczystej

5.4. Zasób Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miasto Sochaczew

Zabytki nieruchome (zabytki architektury):

1. Pałac w Czerwoncu, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. F. Chopina, ul. Głowackiego 2.
2. Park w zespole pałacowym w Czerwoncu, ul. Głowackiego 2.
3. Spichlerz w zespole pałacowym w Czerwoncu, ul. Głowackiego 2.
4. Obora w zespole pałacowym w Czerwoncu, ul. Głowackiego 2.
5. Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Trojanowie, ul. Ks. J. Popiełuszki 4.
6. Szkoła Podstawowa nr 7 w Chodakowie im. F. Chopina, ul. Chopina 99.
7. Dom, ul. 1 Maja 12 B.
8. Dom, ul. Traugutta 1 / Warszawska 30.
9. Dom, ul. 1 Maja 13.
10. Park w zespole dworskim w Chodakowie, ul. Chopina 164.
11. Park w zespole dworskim w Gawłowie, ul. Gawłowska 148.
12. Cmentarz wojenny z okresu II wojny światowej, aleja 600-lecia.
13. Kwatery wojenne żołnierzy poległych w czasie bitwy nad Bzurą w 1939 roku w Sochaczewie, ul. Traugutta 26.
14. Hale targowe, obecnie kramnice miejskie, ul. 1 Maja 21.

15. Dom, ul. Farna 13.
16. Dwór w Chodakowie, ul. Chopina 164.
17. Dwór w Gawłowie, ul. Gawłowska 148.
18. Zagroda Młyńska w Chodakowie, ul. Młynarska 4.
19. Ratusz, ob. Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą, plac Tadeusza Kościuszki 12.
20. Ruiny zamku książąt mazowieckich, Podzamcze.
21. Park miejski im. F. Chopina, ul. Warszawska - Traugutta - Podzamcze.
22. Cmentarz rzymsko-katolicki parafii p.w. św. Wawrzyńca, ul. Romualda Traugutta 26.
23. Kaplica grobowa prawosławna na cmentarzu rzymsko-katolickim parafii p.w. św. Wawrzyńca, ul. Traugutta 26.
24. Kaplica grobowa rodziny Tomickich na cmentarzu rzymsko-katolickim parafii p.w. św. Wawrzyńca, ul. Traugutta 26.
25. Aleja lipowa do Żelazowej Woli, ul. Chopina.
26. Ruina muzułmańskiej kaplicy grobowej, ew. Grobowiec Mułły, baszta tatarska na d. cmentarzu muzułmańskim, ul. 15 Sierpnia 4.
27. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Trojanowie, ul. Ks. J. Popiełuszki 4.
28. Dworzec kolejowy, ul. Sienkiewicza 5.
29. Wieża ciśniń w zespole dworca kolejowego, ul Sienkiewicza.
30. Dworzec Powiatowej Kolei Sochaczewskiej, nast. Sochaczewskiej Kolei Dojazdowej, ob. Muzeum Kolei Wąskotorowej, ul. Towarowa 7.
31. Dom - d. Zakład Lecznictwa Pracowniczego, ob. Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, ul. Romualda Traugutta 18.

32. Dom, d. posterunek policji, nast. dom kultury, ul. 1 Maja 19.
33. Młyn, ul. 1 Maja 12.
34. Dawny cmentarz żydowski, ul. Sierpniowa.
35. Młyn, ul. 1 Maja 11.
36. Dom Tadeusza Kobka, ul. 1 Maja 24.
37. Spichlerz, w d. zespole klasztoru dominikanek, ul. Warszawska 2.
38. Budynek biurowy w zespole d. Fabryki Przędzy i Tkanin Sztucznych Chodaków S.A., nast. Chodakowskich Zakładów Włókien Chemicznych „Chemitex”, ul. Włókiennicza 11.
39. Kanał ceglano-kamienny, ew. kanał królewski.

Zabytki archeologiczne (stanowiska):

1. Sochaczew - Chodaków 4, AZP 56-59/10.
2. Sochaczew - Chodaków 1, AZP 56-59/6.
3. Sochaczew - Chodaków 2, AZP 56-59/9.
4. Sochaczew - Karwowo 2, AZP 56-59/24.
5. Sochaczew - Karwowo 1, AZP 56-59/20.
6. Sochaczew - Miasto 2, AZP 56-59/14.
7. Sochaczew - Miasto 4, AZP 56-59/15.
8. Sochaczew - Miasto 7, AZP 56-59/16.
9. Sochaczew - Poświętne 8, AZP 56-59/17.
10. Sochaczew - Miasto 9, AZP 56-59/25.
11. Sochaczew - Miasto 10, AZP 56-59/26.

12. Sochaczew - Miasto 11, AZP 56-59/27.
13. Sochaczew - Miasto 12, AZP 56-59/28.
14. Sochaczew - Miasto 13, AZP 56-59/29.
15. Sochaczew - Miasto 14, AZP 56-59/30.
16. Sochaczew - Miasto 15, AZP 56-59/31.
17. Sochaczew - Miasto, AZP 56-59/32.
18. Sochaczew - Rozlazłów 1, AZP 56-59/12.
19. Sochaczew - Trojanów 1, AZP 56-59/13.
20. Sochaczew - Chodaków 5, AZP 56-59/18.
21. Sochaczew - Chodaków 3, AZP 56-59/11.
22. Sochaczew - Zwierzyniec 2, AZP 56-59/34.
23. Sochaczew - Boryszew 1, AZP 57-59/5.
24. Sochaczew - Boryszew 2, AZP 57-59/6.
25. Sochaczew - Boryszew 3, AZP 57-59/7.
26. Sochaczew - Boryszew 4, AZP 57-59/8.
27. Sochaczew - Boryszew 5, AZP 57-59/32.
28. Sochaczew - Bzurówka 1, AZP 57-59/27.
29. Sochaczew - Bzurówka 3, AZP 57-59/29.
30. Sochaczew - Czerwonka 1, AZP 57-59/9.
31. Sochaczew - Malesin 1, AZP 57-59/20.
32. Sochaczew - Miasto 1, AZP 57-59/1.

33. Sochaczew - Miasto 3, AZP 57-59/2.
34. Sochaczew - Miasto 5, AZP 57-59/3.
35. Sochaczew - Miasto 6, AZP 57-59/4.
36. Sochaczew - Miasto 16, AZP 57-59/33.
37. Sochaczew - Miasto 17, AZP 57-59/34.
38. Sochaczew - Wschód 1, AZP 57-59/26.
39. Sochaczew - Miasto, AZP 57-59/35.
40. Sochaczew - Miasto, AZP 57-59/36.
41. Sochaczew, stan. 18, AZP 57-59/37.
42. Sochaczew, stan. 19, AZP 57-59/38.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Miasta Sochaczew

Zabytki architektury:

- Pałac w Czerwonce, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna I i II st. im. F. Chopina, ul. Głowackiego 2;
- Park w zespole pałacowym w Czerwonce, ul. Głowackiego 2;
- Spichlerz w zespole pałacowym w Czerwonce, ul. Głowackiego 2;
- Obora w zespole pałacowym w Czerwonce, ul. Głowackiego 2;
- Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Trojanowie, ul. Ks. J. Popiełuszki 4;
- Szkoła Podstawowa nr 7 w Chodakowie im. F.Chopina, ul. Chopina 99;
- Dwór w Chodakowie, ul. Chopina 164;
- Dwór w Gawłowie, ul. Gawłowska 148;

- Zagroda Młyńska w Chodakowie, ul. Młynarska 4;
- Ratusz, ob. Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą, plac Tadeusza Kościuszki 12;
- Ruiny zamku książąt mazowieckich, podzamcze;
- Ruina muzułmańskiej kaplicy grobowej, ew. Grobowiec Mułły, ew. baszta tatarska na d. cmentarzu muzułmańskim, ul. 15 Sierpnia 4;
- Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Trojanowie, ul. Ks. J. Popiełuszki 4;
- Dworzec kolejowy, ul. Sienkiewicza 5;
- Wieża ciśniń w zespole dworca kolejowego, ul Sienkiewicza;
- Budynek biurowy w zespole d. Fabryki Przędzy i Tkanin Sztucznych Chodaków S.A., nast. Chodakowskich Zakładów Włókien Chemicznych „Chemitex”;
- Kanał ceglano-kamienny, ew. kanał królewski.

Zabytkowa zielen:

- Park w zespole dworskim w Chodakowie, ul. Chopina 164;
- Park w zespole dworskim w Gawłowie, ul. Gawłowska 148;
- Park miejski im. F. Chopina, ul. Warszawska - Traugutta - Podzamcze;
- Aleja lipowa do Żelazowej Woli, ul. Chopina.

Cmentarze:

- Cmentarz wojenny z okresu II wojny światowej, aleja 600-lecia;
- Kwatery wojenne żołnierzy poległych w czasie bitwy nad Bzurą w 1939 roku w Sochaczewie, ul. Traugutta 26.

Stanowiska archeologiczne:

- Sochaczew - Karwowo 2, AZP 56-59/24;
- Sochaczew - Czerwonka 1, AZP 57-59/9;
- Sochaczew - Chodaków 2, AZP 56-59/9;
- Sochaczew - Rozlazłów 1, AZP 56-59/12;
- Sochaczew - Trojanów 1, AZP 56-59/13;
- Sochaczew - Poświętne 8, AZP 56-59/17;
- Sochaczew - Miasto 12, AZP 56-59/28;
- Sochaczew - Zwierzyniec 2, AZP 56-59/34;
- Sochaczew - Miasto 1, AZP 57-59/1;
- Sochaczew, stan. 18, AZP 57-59/37.

**6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta.
Analiza szans i zagrożeń**

Przedstawiona w punkcie 5.2. analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Sochaczewa wymaga wskazania mocnych i słabych stron w celu określenia podstawowych priorytetów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew.

Mocne strony:

- realizacja nowych inwestycji budowlanych z poszanowaniem historycznego układu urbanistycznego miasta;
- zabezpieczenie przed niszczeniem najważniejszego zabytku miasta - zamku książąt mazowieckich;
- wytyczne w miejscowych planach zagospodarowania nakazujące prowadzenie nadzorów archeologicznych na terenach występowania stanowisk archeologicznych oraz w ich otoczeniu;
- odnowa historycznego centrum miasta wraz z terenami nadrzeczными i budową nowej przystani kajakowej;
- sprzedaż zabytku architektury (dwór w Gawłowie) podmiotom zewnątrz

nym prowadząca do odnowienia zabytku i nadania mu współczesnej roli użytkowej;

- termomodernizacja budynku Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą;
- realizacja nowych inwestycji dotyczących zagospodarowania terenów zielonych z poszanowaniem zabytkowej zieleni;
- bardzo dobry stan cmentarzy i kwater wojennych z okresu II wojny światowej, będący skutkiem ostatnich działań renowacyjnych i remontowych.

Słabe strony:

- brak umieszczenia kanału królewskiego w rejestrze zabytków oraz brak szczegółowych badań tego zabytku;
- słaba ochrona niektórych zabytków architektury pozostających w rękach prywatnych, brak konsultacji ze służbami ochrony zabytków w celu opracowania planu ich ochrony i rewitalizacji (np. kamienica przy ul. Farnej 13);
- bardzo zły stan reliktyw cmentarza mahometańskiego w Sochaczewie.

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety i kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew.

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju gospodarczo-społecznego miasta

Kierunki działań:

- **Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego miasta na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.**

Zadania	Sposób realizacji	Przewidywane rezultaty
Bieżąca opieka nad miejscami upamiętnień, cmentarzami i kwaterami wojennymi.	- utrzymanie porządku na cmentarzach i kwaterach wojennych; - wymiana flag na masztach; - renowacja pomników; - składanie kwiatów i zapalanie zniczy przez delegacje miejskie przy okazji uroczystości; - renowacja kapliczek i innych elementów cmentarzy mogących ulec zniszczeniu.	W rezultacie podejmowanych działań, których stan obecny jest bardzo zadowalający, godnie upamiętnia się bohaterów narodowych.
Oznakowanie wszystkich cmentarzy ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.	- opracowanie tablic informacyjnych o obiekcie, ich wydruk i ustawienie.	Stworzenie spójnego systemu informacyjnego, dotyczącego cmentarzy ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
Współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów miasta oraz prowadzenie informacji turystycznej.	-funkcjonowanie Sochaczewskiego Punktu Informacji Turystycznej w Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą; - realizacja dalszych etapów produktu turystycznego „Mała Ojczyzna Chopina”.	Rezultatem działań będzie rozwój turystyki oparty na dobrze zorganizowanej bazie turystycznej, skutecznej informacji promocyjnej, współdziałających partnerach Małej Ojczyzny Chopina, określeniu atrakcji Sochaczewa i zaplanowaniu wydarzeń zwiększających potencjał promocyjny miasta, oparty na wartościach krajo- brazowych oraz ochronie historycznego tła krajo- brazowego.
Wspieranie działań instytucji i organizacji zajmujących się promowaniem kultury i dziedzictwa materialnego na terenie miasta.	- realizacja wydarzeń zawartych w Strategii Promocji Miasta na lata 2020- 2024; - organizacja konkursów dotacyjnych dla organizacji pozarządowych, w ramach których nastąpi powierzenie zadań z zakresu promowania kultury i dziedzictwa materialnego miasta.	Zwiększenie potencjału turystycznego miasta, zapoznanie mieszkańców i gości z dziedzictwem kulturowym.

• Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Zadania	Sposób realizacji	Przewidywane rezultaty
Rewitalizacja, dbałość i remonty zabytków, których właścicielem jest miasto Sochaczew.	- konsultowanie renowacji ze służbami ochrony zabytków; - dostosowywanie zabytków do współczesnych funkcji użytkowych; - stworzenie mechanizmów dofinansowania na cele remontowe instytucji mieszczących się w zabytkowych obiektach; - aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.	Najważniejsze zabytki architektury będą mogły dalej być użytkowane dzięki zahamowaniu procesów ich niszczenia oraz poprzez dostosowanie do obecnej funkcji. Pozostałe zabytki architektury (niebędące budynkami użytkowymi i niemające możliwości stania się takimi) powinny pełnić rolę atrakcji turystycznej.
Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków stanowiących własność miasta.	- przeprowadzenie kontroli obiektów zabytkowych stanowiących własność miasta, wytypowanie najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów.	Właściwe i w odpowiednim czasie zabezpieczenie substancji zabytkowych obiektów, stworzenie możliwości finansowego planowania remontów i rewitalizacji.

Zadania	Sposób realizacji	Przewidywane rezultaty
Prowadzenie inwestycji miejskich przy poszanowaniu historycznego układu urbanistycznego miasta.	- planowanie nowych inwestycji z uwzględnieniem układu arterii miejskich;- planowanie nowych inwestycji z uwzględnieniem sposobu użytkowania budynku tak, aby budynki nowe, powstające na miejscach starych pełniły zbliżone funkcje (np. obecnie stary amfiteatr zastępowany jest przez nowy amfiteatr, stara przystań nadrzeczna przez nową);- planowanie nowych inwestycji z uwzględnieniem istniejącej architektury miasta.	W rezultacie odnawiane, rozbudowujące się miasto będzie charakteryzowało się historycznym łaodem przestrzennym i estetyką.
Rewitalizacja, dbałość i remont zabytków, których właścicielem nie jest miasto Sochaczew.	- stworzenie ram prawnych umożliwiających przyznawanie dotacji do remontów poprawiających stan zachowania obiektów zabytkowych.	Udzielenie dotacji zgodnie z rozstrzygnięciem konkursu dotacyjnego.

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunki działań:

- Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.***

Zadania	Sposób realizacji	Przewidywane rezultaty
Wsparcie finansowe dla podmiotów wnioskujących o przeprowadzenie badań archeologicznych wartościowych poznawczo stanowisk leżących na gruntach należących do miasta.	- wsparcie dla organizacji pozarządowych i muzeów wnioskujących o dotacje na przeprowadzenie badań archeologicznych; - wsparcie dla projektów dotyczących stanowisk archeologicznych o wysokiej wartości poznawczej; - wsparcie dla projektów uzasadnionych pod kątem uwarunkowań badawczych, w tym w szczególności dostępności terenu.	W rezultacie podejmowanych działań rozpoznane zostaną stanowiska archeologiczne i lepiej poznane dziedzictwo kulturowe oraz jego materialne pozostałości. Na skutek kolejnych odkryć zwiększy się wartość kulturowa miasta. Wydobycie i ekspozycja kolejnych zabytków doprowadzi do zwiększenia ilości zwiedzających muzea.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - wpis do rejestru zabytków;
 - decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
 - ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw;
 - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
 - ustawa Prawo budowlane;
 - ustawa Prawo ochrony środowiska;
 - ustawa o ochronie przyrody;
 - ustawa o gospodarce nieruchomościami;
 - ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;

- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- ***instrumenty finansowe:***

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, będących własnością Miasta Sochaczew;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków położonych na terenie Miasta Sochaczew;
- zwolnienie od podatku od nieruchomości właścicieli obiektów zabytkowych włączonych do gminnej ewidencji zabytków, pod warunkiem utrzymywania ich w dobrym stanie, zgodnym z zaleceniami konserwatorskimi (na podstawie uchwały Rady Miejskiej w Sochaczewie);
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- ***instrumenty społeczne:***

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi) a także edukacja i informacja odnośnie do dziedzictwa kulturowego miasta Sochaczew);
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- działanie społecznych opiekunów zabytków.

- ***instrumenty koordynacji:***

- realizacja projektów i programów Miasta Sochaczew dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego (np. strategia rozwoju miasta, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury miasta, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**
- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta Sochaczew;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew

Co dwa lata burmistrz Miasta Sochaczew powinien sporządzać sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew i przedstawiać je Radzie Miasta. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena realizacji GPOnZ uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania GPOnZ miasta Sochaczew;
- b) efektywność ich wykonania.

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.

- Poziom (w %) wydatków budżetu miasta na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- Inne.

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (w %) objęcia terenu miasta wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;

- Liczba utworzonych parków kulturowych;
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków, obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii;
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- Inne.

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie miasta;
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych;
- Liczba opracowanych, wydrukowanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.;
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- Inne.

10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Sochaczew

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze miasta z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ.

Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- **źródła krajowe**
 - dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
 - dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - dotacje wojewódzkie,
 - dotacje gminne,
 - dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny,
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
 - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
 - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
 - programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
 - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
 - fundusze od fundacji,
 - Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.
- **źródła zagraniczne:**
 - środki unijne w ramach funduszy strukturalnych,
 - środki pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

Dotacje

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź

na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;

- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący miasta, powiatu lub samorządu województwa nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

- **Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**
- zasady udzielania dotacji reguluje zarządzenie nr 3 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 23 stycznia 2018 r., dotyczące zasad przyznawania dotacji na prace restauratorskie,

konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wnioski należy składać do 28 lutego roku, w którym składa się wniosek na dotacje, w przypadku kiedy dotacja ma być udzielona na planowane prace przy zabytku; do 30 czerwca roku, w którym składa się wniosek na dotacje na prace przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały sejmiku województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

• **Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego** - Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Od lat stara się wspierać działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Udział w naborze wniosków jest jedyną możliwością pozyskania funduszy pozostających w dyspozycji samorządu województwa mazowieckiego na działania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Nabór ogłaszany jest przez Zarząd na podstawie uchwały sejmiku nr 54/11 z dnia 18 kwietnia 2011 r. Uchwała określa zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, miasta, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten

organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu miasta na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę miasta.

• **Konkurs „Zabytek Zadbany”**

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

1. Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu.
2. Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe).
3. Adaptacja obiektów zabytkowych.
4. Architektura i budownictwo drewniane.
5. Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne.
6. Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, miasta, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć

termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczony personel oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Program Kultura - Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura - Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno

samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny zasądzone przez sądy były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, takich jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł.

Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle,

wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

• **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• **Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania.
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).
3. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich

prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

4. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych,

m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego.

2. Opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.